Høyesterett utfordrer Obama

Helsereform. Den amerikanske høyesteretten skal vurdere hvorvidt Obamas helsereform ville blitt godkjent av grunnlovsfedrene. Det reiser et betimelig spørsmål: Styrer presidenten eller høyesteretten USA?

Daniel Lazare

Journalist, forfatter av The Velvet Coup: The Constitution, The Supreme Court, and The Decline of American Democracy, Verso, London, 2011.

Den amerikanske høyesterettens fortolkning av grunnloven gjør det stadig vanskeligere å utforme progressiv politikk. FOTO: USAS HØYESTERETT.

Er USA på vei mot et juridisk statskupp? Helseforsikringsreformen Obama fikk gjennom i kongressen i 2010 er et politisk kompromiss som verken vil få ned helseutgifter eller forhindre en voksende krise i helsesystemet. Likevel har de konservative reagert kraftig. Republikaneren Sarah Palin har gått så langt som å anklage presidenten for å ville opprette «dødspaneler» for å bestemme over syke og eldres liv.

Men den største motstanden kommer nå når den konservative høyesteretten skal prøve reformen mot grunnloven. Saken blir ikke avgjort før i slutten av juni. Progressive frykter likevel det verste etter høringen i slutten av mars, der høyesterettsjustitiarius John Roberts (utnevnt av George W. Bush i 2006) ikke la skjul på sin aversjon mot reformens mest kontroversielle trekk: kravet om at alle familier må skaffe seg privat helseforsikring eller bli bøtelagt.

Patient Protection and Affordable Care Act, som ble vedtatt 30. mars 2010, er mer komplisert enn et vanlig forsikringssystem. Hver av de femti amerikanske delstatene må skape et lokalt forsikringsmarked der private selskaper kan promotere sine produkter og konkurrere om føderale kontrakter. De heldige selskapene belønnes med ekstra kunder, som må betale dyrt for denne trygdehybriden hvis de ikke dekkes av offentlige ordninger som Medicare eller Medicaid eller av sine arbeidsgivere: En familie på fire må betale opptil 8400 dollar i året eller betale en bot på mer enn 2000.

«Obamacare» har helt klart sine ulemper: Nesten 23 millioner mennesker vil bli stående utenfor, hovedsakelig papirløse innvandrere. Delstatene vil få fritt spillerom til å bestemme hvem som skal dekkes. Kvinner som skal ta abort vil måtte kjøpe en egen forsikring. Forsikringsselskapene vil bli pålagt enkelte begrensninger, men få 447 milliarder dollar i subsidier og fremdeles stå fritt til å øke prisene. «Unaffordable under-insurance» er beskrivelsen til legen Don McCanne fra organisasjonen Physicians for a National Health Program.[1]

Det beste med reformen er at den vil gi forsikring til 32 millioner amerikanere som ikke har råd til å kjøpe en selv. Forsikringsselskapene forbys å nekte forsikring til folk i «risikosonen», dvs. med dyre sykdommer som er lite lønnsomme å behandle.

GRUNNLOVSFEDRENES VILJE

Hvis retten setter en stopper for programmet vil det få flere følger. Etter å basert presidentembetet på en helsereform som har endt opp med å irritere både venstresiden og høyresiden, vil Obama ha lite politisk kapital igjen. Demokratene i Kongressen vil bli redde for å gjøre noe av frykt for at krigerske konservative dommere vil erklære også det for grunnlovsstridig. «Hvis høyesteretten kan slippe unna med å ødelegge en viktig sosialpolitisk reform, vil venstresiden lammes i en generasjon framover,» sier Nathan Newman, advokat, journalist og tidligere fagforeningsleder. Grunnlovens uforenlighet med sosiale framskritt vil prege politikken i lang tid.

For å forstå hvordan et slikt utfall i det hele tatt er mulig, må man sette seg inn i USAs merkelige politiske system. Mens styreformene i andre vestlige demokratier har utviklet seg i møte med krig og revolusjon, har USA i all hovedsak blitt styrt med de samme retningslinjene siden 1787. Amerikanerne er stolte av denne tradisjonen, men konsekvensene er groteske. Representantenes hus er forholdsvis demokratisk, men senatet er den skjeveste lovgivende forsamling i verden, muligens med unntak av britenes House of Lords (som for det meste er seremonielt). Senatet har lik representasjon for alle delstatene, med det samme antallet seter til Wyoming som til California, selv om California har nesten 68 ganger flere innbyggere. Siden grunnloven krever 60 av 100 stemmer i Senatet for at et lovforslag skal gå gjennom, kan 41 senatorer som representerer en åttendedel av hele befolkningen stoppe det.

Hvis velgerne klager, sier senatorer og representanter at det ikke er noe de kan gjøre fordi en lite handlekraftig Kongress var ønsket av *the founding fathers* – den lille gruppen av advokater, kjøpmenn og slaveeiere som skrev grunnloven. «Grunnlovsfedrene ga oss en kongress med 535 folkevalgte,» sier republikanske John Boehner, lederen for Representantenes hus. «Ærlig talt, Kongressen ble utformet for ikke å virke. Jobben min er å få den til å virke. Og det virker. Går det tregt? Ja. Er det frustrerende? Ja.» I november 2011 var Kongressens popularitetsrate nede på ni prosent, seks prosent lavere enn realitystjernen Paris Hiltons, påpekte en demokrat.[2]

MORTOKRATI

Helsereformen som nå skal opp i høyesterett illustrerer den samme dysfunksjonaliteten. Lovteksten ble ikke utformet av Det hvite hus, men av seks senatorer (tre demokrater og tre republikanere) fra avsidesliggende delstater som Montana, North Dakota, og Wyoming, hvor det er flere kyr enn mennesker. Hvis de fem republikanske høyesterettsdommerne (mot fire demokrater) bestemmer seg for ikke å godkjenne reformen, er det mest sannsynlig fordi den bryter med grunnlovens artikkel 1 seksjon 8, som gir Kongressen makt til å «regulere handelen med andre nasjoner og mellom delstatene.»

Målet med klausulen i 1787 var klar. For å holde den nye nordamerikanske føderasjonen samlet måtte Kongressen ha nok makt til å hindre at de 13 delstatene samlet seg i små konkurrerende handelsblokker. Siden New Deal på 1930-tallet har klausulen blitt brukt til å kontrollere all aktivitet som kan berøre nasjonaløkonomien. I 1942 bestemte høyesterett at Washington skulle regulere melkesalget i de ulike delstatene, siden det hadde økonomiske følger for handelen i andre delstater. Retten lot den føderale regjeringen regulere hvor mye korn en bonde i Ohio kunne dyrke til eget bruk, siden også det ble antatt å påvirke kornmarkedet. I 1964 ble regjeringen tilkjent retten til å forby rasediskriminering på et motell i Atlanta siden de tok imot reisende fra andre delstater.

I tilfellet «Obamacare» er det ikke noen tvil om at USAs 2500 milliarder dollar store helseindustri kvalifiserer som handel mellom delstater. Men saken som nå skal opp i retten handler om hvorvidt Washington kan tvinge individer til å kjøpe forsikring. Det er et esoterisk spørsmål: Når den føderale regjeringen kan regulere økonomiske handlinger, kan den da også regulere ikke-handling, dvs. valget om ikke å kjøpe forsikring? Hva ville grunnlovsfedrene ha ment? Mens dommerne sliter med denne nøtten, blir det en stadig mer akrobatisk øvelse å utforme politikk i tråd med prinsippene nedskrevet i 1787 – nesten som om den franske regjeringen måtte vise at alt de gjorde tilfredstilte Ludvig 16. Heller enn et demokrati, er USA et «mortokrati» – et styresett av og for de døde.

ROOSEVELT TAPTE KAMPEN

Obama forsøker å gjøre høyesteretten mer progressiv. Han har utnevnt to venstreorienterte dommere, Sonia Sotomayor i 2009 og Elena Kagan i 2010. Men den politiske effekten har vært minimal siden begge erstattet progressive dommere. Derfor har han måttet stå stille og se på retten felle den ene konservative dommen etter den andre. I juni 2009 bestemte retten at fanger ikke har rett til DNA-testing som kan bevise deres uskyld. I januar 2010 fjernet den alle begrensninger på valgkampbidrag. Nylig ble det bestemt at politiet kan kroppsvisitere borgere for så trivielle overtredelser som å sykle uten ringeklokke eller gå med hund uten bånd.

Franklin D. Roosevelt var den siste presidenten som prøvde å utfordre høyesteretten. I januar 1937 jublet de demokratiske kongressmedlemmene da han erklærte at problemet ikke var grunnloven, men den konservative tolkningen, i et dårlig skjult angrep på dommere som hadde skutt ned det ene New Deal-forslaget etter det andre. «Brukt riktig, kan den være et verktøy for framskritt snarere enn et middel til å forhindre handling,» erklærte han.[3] Roosevelt var en god taktiker: Han visste godt at grunnloven var problemet og hadde tidligere foreslått et grunnlovstillegg som kunne gi Kongressen makt til å overstyre høyesteretten. Men siden det er nesten umulig å endre grunnloven, valgte han å angripe de konservative og innsette dommere fra egen leir.

Roosevelt tapte kampen, men vant krigen da retten noen måneder senere skiftet kurs og begynte å godta New Deal-forslag som ikke var noe annerledes enn lovene de tidligere hadde avslått. Demokratene snudde også og gikk helhjertet inn for den nye progressive høyesteretten. Fra 50-tallet av fikk høyesteretten slutt på segregering og bønn i skolene, legaliserte svangerskapskontroll og abort, og fjernet en hel rekke lover mot pornografi og homoseksualitet.

Nå beveger høyesteretten seg stadig lenger mot høyre og de liberale taper terreng. Hvis høyesteretten skyter ned «Obamacare», vil de liberale snart være i samme båt som Roosevelt var i 1936 og 1937. Obama er professor i konstitusjonell rett og har aldri sagt et vondt ord om noen av Washingtons styringsinstitusjoner. Selv om han er kritisk til rettens tolkning, stiller han ikke spørsmål ved høyesterettens rolle i det politiske systemet. Derfor kan han nå bare folde hendene og be om at høyesteretten i det minste sparer deler av helsereformen.

Oversatt av I.G.Å.

1 «Health reform devolves into «unaffordable under-insurance»», 9. desember 2011, www.healthcare-now.org.

2 Chris Cillizza: «Congress' approval problem in one chart», 15. november 2011, www. washingtonpost.com.

3 Jeff Shesol, Supreme Power: Franklin Roosevelt vs. the Supreme Court, W.W. Norton, New York, 2010.